

Publilius Syrus Romeinse wijsheden

VOLTAIRE

Romeinse wijsheden

PUBLILIUS SYRUS

Romeinse wijsheden

Ingeleid en vertaald door
Vincent Hunink

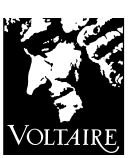

's-Hertogenbosch

Oorspronkelijke titel *Sententiae*
Copyright Nederlandse vertaling
© 2005 by Vincent Hunink
en Uitgeverij Voltaire bv, 's-Hertogenbosch
Boekverzorging Studio Hanengeschrei
ISBN 90 5848 063 1
NUR 308

INLEIDING

Van veel auteurs uit de klassieke oudheid is aardig wat bekend en in ieder geval worden minstens hun bewaarde teksten druk bestudeerd. Met de dichter Publilius Syrus (Publilius de Syriër), een tijdgenoot van Julius Caesar, is het iets anders gelopen. We weten over hem maar weinig en de geschiedenis heeft zijn dichtwerk bijna letterlijk versplinterd tot een serie losse regels die maar weinig lezers vinden. Dat laatste is jammer, want Publilius' werk heeft veel te bieden.

De dichter werd in het Syrische Antiochië geboren, aan het begin van de eerste eeuw v. Chr. Hoe hij eigenlijk heette is niet bekend. Zoals zovelen in de door Rome veroverde gebieden raakte de jonge Syriër in gevangenschap en werd hij als slaafje afgevoerd naar Rome. Hij was nog maar een jaar of tien toen hij in de grote wereldstad door een vrijgelatene werd aangekocht en in huis genomen. De jonge oosterling viel al snel op door zijn schoonheid en zijn meer geestelijke talenten. Hij zal wel snel het Latijn hebben opgepikt en vermoedelijk kwam ook zijn gevoel voor humor al spoedig naar boven. Hoe dan ook, zijn meester besloot de knappe jongen voor te stellen aan zijn eigen ex-meester, die besloot dat de jongen een degelijke opleiding verdiende. Daarmee nam het lot een gelukkige wending voor de Syriër. Hij kon zich manifesteren met openbare optredens, werd vrijgelaten en kreeg de naam van zijn meester waarmee hij beroemd is geworden: Publilius.

De spitse Publilius trad vooral op als acteur in *mimen*, een uit Griekenland overgewaaide vorm van grappige voorstellin-

gen met een mix van zang, dans en gesproken tekst, deels geïmproviseerd en met een grove, komische verhaallijn. Het is moeilijk om een precies beeld te krijgen van deze populaire, volkse vorm van theater, omdat er zo goed als niets van bewaard is gebleven. Misschien kunnen we denken aan een soort kruising tussen cabaret en kluchtige sketches door een kleine groep spelers. Publilius schreef al snel zijn eigen teksten en trok met zijn shows rond in de provinciesteden van Italië. Daarmee steeg zijn ster steeds verder, want uiteindelijk wist hij de aandacht van de hoogste autoriteiten te trekken. Julius Caesar haalde hem in 46 v.Chr. naar Rome om luister bij te zetten aan zijn triomftocht. De dichter kon zich daar meten met gevestigde namen zoals de mimendichter Decimus Laberius en bereikte grote bekendheid en populariteit.

Elitaire schrijvers zoals Cicero hadden intussen weinig goede woorden over voor het genre van de mime. Zij vonden het eigenlijk beneden hun stand, hoewel ze zich er bij gelegenheid natuurlijk best mee wilden vermaken. Een paar korte opmerkingen in Cicero's brieven laten zien dat de mimen ook in hogere kringen bezocht werden en onderwerp van gesprek konden zijn.

Maar literair gezien hadden Publilius' teksten van het begin af weinig kans op voortleven. Ze golden als pretentieloos vermaak voor alledag en er ontstond geen literaire cultus rondom de teksten, zoals dat het geval was met 'echte poëzie', zowel de hoge epen van Vergilius en Ovidius als de meer bescheiden epigrammen van Martialis. Het bediscussiëren, overschrijven en circuleren van mimeteksten moet beperkt zijn gebleven en misschien waren er al binnen enkele decennia geen complete teksten meer. Dat het genre mime vervolgens nog tijdenlang door spraakmakende schrijvers werd veroordeeld of als 'zedeloos' bestreden heeft natuurlijk ook niet echt geholpen.

Hoe het Publilius verder is vergaan blijft duister. Na zijn successen in de tijd van Caesar en Cicero zijn er geen gegevens over hem meer bekend. Het is wel verleidelijk om aan te nemen dat hij, net als ervaren cabaretiers, in zijn vak oud geworden is, enig kapitaal vergaarde en op een bepaald moment op zijn lauweren kon rusten tot aan het moment van zijn dood. Hij heeft ongetwijfeld nog de onrustige jaren na Caesars dood meegemaakt, maar misschien heeft hij ook de meer stabiele periode van keizer Augustus nog gehaald.

Zo ongewoon als zijn leven moet zijn geweest, zo vreemd is het gelopen met zijn werk. De mimen van Publilius waren vrolijke en spottende teksten, maar ze blonken ook uit door *sententiae*, pakkende spreuken met een levenswijsheid of algemeen inzicht. En juist die meer serieuze sententies uit zijn werk hebben de tand des tijds kunnen trotseren.

De Romeinen waren van oudsher al dol op treffende spreuken 'waar je wat aan hebt' en ook in de Romeinse retorica nam het stijlmiddel van de sententie een hoge vlucht. Leraren zoals Quintilianus (eind eerste eeuw na Chr.) spreken expliciet over het communicatieve nut van welgekozen *oneliners* in redevoeringen, en veel Romeinse schrijvers lassen ze ook daarbuiten met gretigheid in. Zo strooit de filosoof Seneca (midden eerste eeuw na Chr.) met gulle hand algemene sententies in zijn *Brieven aan Lucilius*, vooral ter afsluiting van een gedachte. Een afrondende spreuk vat niet alleen de boodschap nog eens bondig samen, maar brengt die ook zo puntig over dat hij gemakkelijk in het geheugen blijft hangen. De retorische effectiviteit ervan is vergelijkbaar met die van een *pay-off* in de moderne reclame.

De sententies die in Publilius' mimen schitterden, trokken al tijdens zijn leven de aandacht. Waarschijnlijk kort na zijn dood is er een grote verzameling van aangelegd: ongeveer duizend stuks, netjes geordend volgens het alfabet (waarbij overi-

gens, naar goed antiek gebruik, alleen gealfabetiseerd werd op de eerste letter). Dit spreukenboek stelde de rest van Publilius' werk in de schaduw en werd ongemeen populair. Het boekje kreeg zelfs de status van schoollectuur, misschien al in de eerste eeuw na Chr., en dit bleef zo tot minstens in de vijfde eeuw. Romeinse scholieren moesten vrijwel zeker ook Publilius' spreuken uit het hoofd leren. Auteurs als de genoemde Seneca prijzen de sententies van Publilius en citeren ze geregeld met instemming. Ook in later eeuwen bleef het werk populair. Middeleeuwse auteurs waren er gek op en voegden er soms nieuwe spreukenverzamelingen aan toe en ook in de Renaissance bleef de waardering voor Publilius' sententies groot. Geen wonder misschien, want met hun fraaie, bondige taal en instructieve inhoud konden ze gelden als uitstekend 'Latijn voor beginners'.

Een spreukenverzameling als die van Publilius is uit de aard der zaak geen onaantastbaar geheel met een hechte structuur en samenhang. Het wekt dan ook geen verbazing dat er in de loop der tijden verzen zijn toegevoegd of geschrapt, terwijl ook het Latijn op bepaalde plaatsen zal zijn bijgeschaafd of genormaliseerd, al was het maar met het oog op de didactische praktijk. Het metrum stelde hierbij wel grenzen aan de eventuele bewerkers: een grote meerderheid van de verzen is in jambische zesvoeters, een maat die in het Latijn overigens wel de nodige variatie en vrijheid biedt. (Een beperkt aantal verzen hanteert de verwante trocheïsche zevenvoeter.)

Andere oude Latijnse spreukenverzamelingen, zoals die op naam van Cato (de zogenaamde *Disticha Catonis*) en Seneca, werden soms samen met de sententies van Publilius overgeschreven, met onvermijdelijk enige vermenging als gevolg. Tegenwoordig is het niet meer met zekerheid uit te maken welke verzen nu zeker van Publilius zelf zijn en welke onte-

recht onder zijn naam circuleren. Eind negentiende eeuw hebben classici het in de handschriften overgeleverde materiaal in ieder geval wel geschift en ontdaan van evidente toevoegingen. Wat nu rest is een verzameling van ongeveer zevenhonderd spreuken die in alle redelijkheid met Publilius' naam kunnen worden verbonden. Deze zevenhonderd spreuken zijn hier samen opgenomen en vertaald.

Wie de verzameling doorbladert, zal weldra de nodige spreuken vinden die in hedendaagse ogen clichés of volstrekt open deuren zijn geworden. Ik wil deze spreuken niet beter of interessanter maken dan ze zijn, maar het is misschien goed erop te wijzen dat ze oorspronkelijk niet de status van dooddoener hadden: anders zouden ze niet als treffende én leerzame spreuken zijn geselecteerd. Pas in de loop der eeuwen zijn ze van sprankelende gedachten versleten tot doffe tegeltjeswijsheden.

Gelukkig zijn er in de collectie ook tal van spreuken die de flonkering van het *bon-mot* of de flits van het ware inzicht nog in zich hebben. Dat geldt met name voor spreuken die getuigen van een typisch antieke, voorchristelijke levensbeschouwing. Eigenbelang komt voor andermans belang, onrecht roept om wraak, vriendschap en liefde zijn vaak niet belangeloos – het zijn zomaar enkele elementaire inzichten die in de spreuken tot uiting komen en soms tot verrassende formuleringen leiden. Alom proef je de oer-Romeinse mentaliteit, die zowel boerenslimheid en argwaan als rechtschapenheid en bonkige principevastheid omvat. En regelmatig geven de spreuken inzichten die niet zouden misstaan in populair-psychologische uitgaven.

Het is misschien juist de afwisseling van inmiddels geheel platgetreden paden, authentiek Romeinse gedachten en nog altijd fris aandoende ideeën die de collectie ook voor de eenentwintigste eeuw aantrekkelijk maakt.

Voor de Latijnse tekst is uitgegaan van de enige betrouwbare moderne editie: *Die Sprüche des Publilius Syrus*, lateinisch-deutsch ed. Hermann Beckby, München 1969. De teksten volgen in principe de volgorde en lezingen van deze uitgave. Op een handvol plaatsen is echter gekozen voor een andere lezing, soms in navolging van de Loeb-uitgave (*Minor Latin Poets*, with introductions and English translations by J. Wight Duff and Arnold M. Duff, Cambridge Mass./London 1978 (6e dr.)), die nogal eens een andere tekst en interpretatie geeft. Verder is de interpunctie in de Latijnse regels aangepast. Zo vervielen hier talrijke komma's die de Duitse uitgever in de spreuken plaatste, maar die voor een Nederlandse lezer niet nodig zijn of zelfs afbreuk doen aan het compacte karakter van de spreuken.

Elke Latijnse spreuk wordt gevolgd door een Nederlandse metrische vertaling. Het gaat hierbij om rijmloze, jambische verzen met zes geaccentueerde lettergrepen, waarbij de eerste voet ook kan beginnen met een beklemtoonde lettergreep en de laatste voet kan eindigen met een onbeklemtoonde extra lettergreep. Theoretisch kan men dan eventueel ook spreken van trocheïsche zesvoeters. Ik heb geprobeerd om de overgang tussen twee opeenvolgende Nederlandse spreuken zo soepel mogelijk te houden, zonder te vervallen in een monotone cadans.

Natuurlijk zijn spreuken als deze bedoeld voor matige leesconsumptie: een teveel ervan kan leiden tot duizelingen, verveling en andere klachten. Een pagina spreuken per dag lijkt de meest verantwoorde dosis. Om vergelijkbare redenen is de vertaling zelf ook in een langzaam tempo ontstaan. Ik heb er met tussenpozen aan gewerkt, in totaal gedurende een jaar of zes. Pas in een laatste fase in het voorjaar van 2005 heb ik het materiaal samengenomen en als geheel herzien.

Mijn dank gaat uit naar enkele mensen die hebben meege-

dacht of voorstellen voor vertalingen hebben gedaan: Werner Gelderblom, Joachim Lukoschus, Angela Rietdijk en Wim Verbaal. Voor het uiteindelijke resultaat zijn zij uiteraard niet verantwoordelijk. Verder dank ik uitgever Ivo Gay, die dit tweetalige boekje in zijn fonds wilde opnemen.

Vincent Hunink

A

Alienum est omne quicquid optando euenit.
Wat wij door wensen krijgen is niet echt van ons.

Ab alio expectes alteri quod feceris.
Wat jij een ander doet, verwacht dat ook maar terug.

Animus uereri qui scit scit tuto ingredi.
Wie weet wat schroom is weet ook waar hij veilig loopt.

Auxilia humilia firma consensus facit.
Eendracht geeft zelfs aan de zwakste bijstand kracht.

5 Amor animi arbitrio sumitur, non ponitur.
Verliefdheid is een keus. Eraf te raken niet.

Aut amat aut odit mulier, nil est tertium.
Een vrouw kent liefde of haat – er is geen tussenweg.

Ad tristem partem strenua est suspicio.
Een negatieve uitleg dringt zich altijd op.

Ames parentem si aequus est: si aliter, feras.
Zijn ouders goed? Bemin ze. En zo niet, verdraag ze.

Aspicere oportet quidquid possis perdere.
Zie altijd onder ogen wat je kunt verliezen.

Amici uitia si feras facias tua.
Wie fouten van een vriend verdraagt begaat ze zelf.

Alienum aes homini ingenuo acerba est seruitus.
Wie vrij is voelt een schuld als harde slavernij.

Absentem laedit cum ebrio qui litigat.
Twist niet met een dronkaard want hij is er niet.

Amans iratus multa mentitur sibi.
Verliefd maar kwaad: dat leidt tot heel wat zelfbedrog.

Auarus ipse miseriae causa est suae.
Een gierig mens is schuldig aan zijn eigen leed.

Amans quid cupiat scit, quid sapiat non uidet.
Verliefd? Dan weet je wat je wilt, niet wat je kunt.

Amans quod suspicatur uigilans somniat.
Verliefdheid leidt tot dromen met de ogen open.

Ad calamitatem quilibet rumor ualet.
Een ramp is snel ontstaan want één gerucht volstaat.

Amor extorqueri non pote, elabi potest.
De liefde laat zich niet verdrijven, maar ze slijt.

Ab amante lacrimis redimas iracundiam.
Wanneer je liefje kwaad is helpen tranen goed.

Aperte mala cum est mulier, tum demum est bona.
Een openlijk verdorven vrouw, die is pas goed.

Auarum facile capias ubi non sis item.
Een vrek is gauw gepakt door wie er zelf geen is.

Amare et sapere uix deo conceditur.
Verliefd én wijs: dat lukt ook goden bijna niet.

Auarus nisi cum moritur nihil recte facit.
Een hebberd doet alleen iets goeds wanneer hij sterft.

Astus cinaedum celat, aetas indicat.
Een sluwe oude nicht verraadt zich door zijn jaren.

Auarus damno potius quam sapiens dolet.
Een vrek voelt elk verlies veel harder dan een wijze.

Auaro quid mali optes nisi: uiuat diu?
Je wilt een vrek vervloeken? Zeg hem: 'Leef nog lang!'

Animo dolenti nil oportet credere.
Hecht nooit geloof aan wat gezegd wordt uit verdriet.

Aliena nobis, nostra plus aliis placent.
Buurmans gras is groener, 't onze volgens buurman.

Amare iuueni fructus est, crimen seni.
Verliefdheid siert de jeugd, misstaat bij ouderdom.

Anus cum ludit morti delicias facit.
Een oude vrouw die speelt, die flirt al met de dood.

Amoris uulnus idem sanat qui facit.
Een liefdeswond geneest ook waar hij door ontstond.

Ad paenitendum properat cito qui iudicat.
Meteen je oordeel klaar? De spijt is weldra daar!

Aleator quanto in arte est potior, tanto est nequior.
Hoe beter iemand dobbelt, des te slechter is hij.

Amor otiosae causa est sollicitudinis.
Verliefdheid: uren ledigheid gevuld met zorgen.

Auidum esse oportet neminem, minime senem.
Hebzucht past geen mens, bejaarden wel het minst.

Animo uirum pudicae, non oculo eligunt.
Kuise vrouwen kiezen mannen met hun hart.

Amantium iusiurandum poenam non habet.
Beloften van verliefden leiden nooit tot straf.

Amans ita ut fax agitando ardescit magis.
Verliefd? Hou stil, want anders laait het vuurtje op.

Amor ut lacrima oculis oritur, in pectus cadit.
Verliefdheid gaat, als tranen, door het oog omlaag.

Animo imperabit sapiens, stultus seruiet.
De wijze is zijn hart de baas, de dwaas zijn slaaf.

Amicum an nomen habeas aperit calamitas.
Je hebt een echte vriend of niet: dat blijkt in nood.

Amori finem tempus, non animus facit.
Verliefdheid eindigt mettertijd, niet door 't verstand.

Audendo uirtus crescit, tardando timor.
Wie waagt, die groeit in dapperheid, wie wacht in angst.

Auxilium profligatis contumelia est.
Hulp is krenkend als je werkelijk aan de grond zit.

Affatim si cui fortuna est longe interitum non habet.
Bij groot geluk ligt ondergang ook om de hoek.

Auaro acerba poena natura est sua.
Geen straf zo bitter voor een hebberd als zijn aard.

Auaro non est uita sed mors longior.
Vrekken sterven altijd langer dan ze leven.

Alienam qui orat causam se culpat reum.
Praat je fouten goed? Dan zeg je 'ík ben schuldig'.

Assidua ei sunt tormenta qui se ipsum timet.
Wie bang is voor zichzelf wordt eindeloos gekweld.

Animo imperato ne tibi animus imperet.
Beheers je hart zodat je hart jou niet beheerst.

Animo uentrique imperare debet qui frugi esse uult.
Beheers je hart en buik wanneer je goed wilt zijn.

Aegre reprendas quod sinas consuescere.
Wat tot gewoonte werd verdraagt niet snel kritiek.

Amico firmo nil emi melius potest.
Een hechte vriendschap: beter is er niet te koop.

Amicis ita prodesto ne noceas tibi.
Doe vrienden goed maar ga niet aan jezelf voorbij.

Auarus animus nullo satiatur lucro.
Een diep inhalig hart heeft aan geen winst genoeg.

Amici mores noueris, non oderis.
Het wezen van een vriend verdient begrip, geen haat.

B

Bis fiet gratum quod opus est ultro si offeras.
Vrijwillig aangeboden hulp oogst dubbel dank.

Bonarum rerum consuetudo pessima est.
Gewenning aan geluk is extra schadelijk.

Beneficium qui nescit dare iniuste petit.
Wie zelf geen gunst verleent, die moet er niet om vragen.

Bonum est fugienda aspicere in alieno malo.
Aan leed van anderen zie je wat je mijden moet.

Beneficium accipere libertatem est uendere.
Een gunst aanvaarden is verkopen van je vrijheid.

Bona nemini hora est, ut non alicui sit mala.
Heb jij een goede tijd, dan moet een ander lijden.

Bis emori est alterius arbitrio mori.
Sterven als een ander wil is dubbel sterven.

Beneficia plura recipit qui scit reddere.
Wie gunsten terugverleent ontvangt er zelf weer meer.

Bis peccas cum peccanti obsequium commodas.
Dubbele schuld: zich voegen naar wie schuldig is.

Bonus animus laesus grauius multo irascitur.
Een hoogstaand hart kan des te slechter tegen krenking.

Bona mors est homini, uitae quae exstinguit mala.
De dood is goed als eind aan een beroerd bestaan.

Beneficium dando accepit qui digno dedit.
Verleen een welverdiende gunst: die krijg je zelf.

Blanditia, non imperio, fit dulcis Venus.
Liefde groeit door complimentjes, niet commando's.

Bonus animus numquam erranti obsequium commodat.
Een goede geest waait niet met alle winden mee.

Beneficium qui dedisse se dicit petit.
Je zegt: 'Ik heb een gunst verleend.' Je vraagt erom!

Beniuoli coniunctio animi maxima est cognatio.
Wie mij het beste gunt staat mij het meest nabij.

Beneficium saepe dare docere est reddere.
Je geeft het goede voorbeeld als je gunsten geeft.

Bonitatis uerba imitari maior malitia est.
Mooie praatjes vormen juist een lelijk kwaad.

Bona opinio hominum tutior pecunia est.
Een goede naam biedt meer aan zekerheid dan geld.

Bonum quod est supprimitur numquam exstinguitur.
Wat goed is wordt vaak weggedrukt, nooit uitgerukt.

Bis uincit qui se uincit in uictoria.
Wie baas is van zijn zege zegeviert twee keer.

Benignus etiam causam dandi cogitat.
Een gouden hart? Besef dan ook waaróm je geeft.

Bis interimitur qui suis armis perit.
Tweemaal sterf je als je sterft door eigen wapens.

Bene dormit qui non sentit an male dormiat.
Je weet niet of je slecht slaapt? Wel, dan slaap je goed.

Bonorum crimen est officiosus miser.
Gedienstigheid van stakkers klaagt jouw 'goedheid' aan.

Bona quae ueniunt nisi sustineantur opprimunt.
Bezit waar men niet tegen kan groeit uit tot last.

Bona fama in tenebris proprium splendorem tenet.
Een goede naam houdt in het donker eigen glans.

Bene cogitata, si excidunt, non occidunt.
Een goed idee kan éven weg zijn, nooit voorgoed.

Bene perdit nummos, iudici cum dat nocens.
De boetes van een boef zijn altijd welbetaald.

Bono imperante animo prodest pecunia.
Geld is goed indien gezond verstand regeert.

Bonum ad uirum cito moritur iracundia.
Op goede mensen ketst je woede heel snel af.

Breuis ira est ipsa memoria iracundiae.
Denken aan je woede geeft een korte woede.

Bona turpitudo est quae periclum uindicat.
Een schande die gevaar trotseert is niet zo slecht.

Bona comparat praesidia misericordia.
Door medelijden krijg je later zelf ook steun.

Beneficium dignis ubi des, omnes obliges.
Gunsten aan de goeden oogsten dank van allen.

Breuis ipsa uita sed malis fit longior.
Het leven zelf is kort maar wordt door rampen langer.

Beneficia donari aut mali aut stulti putant.
Wie zegt dat gunsten gratis zijn is slecht of dom.

Bene perdis gaudium ubi dolor pariter perit.
Genot valt weg? Niet erg als ook je pijn verdwijnt.

Bene uixit is qui potuit cum uoluit mori.
Wie sterven kan wanneer hij wil heeft mooi geleefd.

Bene uulgo audire est alterum patrimonium.
Een goede naam is als een tweede erfenis.

Boni est uiri etiam in morte nullum fallere.
Een goed man blijft ook eerlijk in zijn stervensuur.

Bona causa nullum iudicem uerebitur.
De goede zaak heeft van geen rechter wat te vrezen.

Bonus uir nemo est nisi qui bonus est omnibus.
Je bent pas goed wanneer je dat voor allen bent.

C

Consueta uitia ferimus, noua reprendimus.
Een oude fout lijkt niet zo erg, een nieuwe wel.

Crudelis est in re aduersa obiurgatio.
Verwijten maken bij een ramp is ronduit wreed.

Cauendi nulla est dimittenda occasio.
Laat nooit een kans voorbijgaan maar pas altijd op.

Cui semper dederis, ubi neges, rapere imperes.
Wie altijd gaf maar daarmee stopt zegt: 'Kom maar stelen!'

Crudelem medicum intemperans aeger facit.
Een roekeloze zieke maakt de dokter wreed.

Cuius mortem amici exspectant, uitam ciues oderunt.
Je vrienden willen je dood? Je leeft alom gehaat.

Cum inimico nemo in gratiam tuto redit.
Verzoening met je vijand biedt nooit zekerheid.

Citius uenit periclum cum contemnitur.
Een onderschat gevaar slaat des te sneller toe.

Casta ad uirum matrona parendo imperat.
Een vrouw die braaf haar man gehoorzaamt is de baas.

10 Cito ignominia fit superbi gloria.
Protserig gepraal wekt weldra afkeer op.

Consilio melius uincas quam iracundia.
Beter winnen door beleid dan kwaaiigheid.

Cuiuis dolori remedium est patientia.
De beste medicijn voor elke pijn: geduld!

Cotidie multatur qui semper timet.
Een continue angst is alle dagen straf.

Cum uitia prosunt, peccat qui recte facit.
Wanneer het onrecht zegeviert is goeddoen kwaad.

15 Contumeliam nec fortis pote nec ingenuus pati.
Voor held of edelman is krenking onverdraaglijk.

Conscientia animi nullas inuenit linguae preces.
Een slecht geweten is tot smeken niet in staat.

Comes facundus in uia pro uehiculo est.
Een praatgraag medewandelaar is als een wagen.

Cito improborum laeta ad perniciem cadunt.
Als slechte lieden blij zijn gaat het weldra fout.

Contemni grauius sapienti est quam percuti.
Verachting is voor wijzen erger dan geweld.

20 Cotidie est deterior posterior dies.
Elke dag is slechter dan de dag ervoor.

Crimen relinquit uitae qui mortem appetit.
Je zoekt de dood? Je leven was niet vrij van schuld.

Cogas amatam irasci, amari si uelis.
Maak je liefje kwaad wanneer je liefde wilt!

Contra impudentem stulta est nimia ingenuitas.
Bij grof volk moet je niet te openhartig zijn.

Crudelis est, non fortis, qui infantem necat.
Kindermoord is altijd wreed, nooit blijk van moed.

Consilium inueniunt multi sed docti explicant.
In raad zijn velen goed, de besten ook in daad.

Caue quicquam incipias quod paeniteat postea.
Begin maar niets waarvan je later spijt zult krijgen.

Cui omnes bene dicunt possidet populi bona.
Ben je geliefd, dan heb je wat het volk kan geven.

Cui nolis saepe irasci, irascaris semel.
Word niet telkens kwaad, maar doe dat één keer goed!

Crudelis lacrimis pascitur, non frangitur.
Sadisten smelten niet door tranen: zij verharden.

Caeci sunt oculi cum animus alias res agit.
De ogen zien niets als de geest iets anders doet.

Caret periclo qui etiam cum est tutus cauet.
Pas óók op als je veilig bent, dan zit je goed.

Cum ames non sapias, aut cum sapias non ames.
Verliefd? Wees niet goed snik! Goed snik? Word niet verliefd!

Cicatrix conscientiae pro uulnere est.
Een slecht geweten trekt zoals een oude wond.

Cuiuis potest accidere quod cuiquam potest.
Wat iemand overkomt kan ieder overkomen.

Caue amicum credas nisi quem probaueris.
Noem niemand 'vriend' tenzij hij zich bewezen heeft.

Contra felicem uix deus uires habet.
Bij echt geluk staat zelfs een god haast machteloos.

Cum das auaro praemium, ut noceat rogas.
Beloon een hebberd en je zegt: 'Benadeel mij!'

Cum se ipse uincit sapiens, minime uincitur.
Wie eigen driften overwint lijdt geen verlies.

Contra hostem aut fortem oportet esse aut supplicem.
De vijand nadert... Wees nu flink – of buig in het stof.

Cito culpam effugias si incurrisse paenitet.
Een fout waarvan je spijt krijgt zul je gauw vermijden.

Cum periclo inferior quaerit quod superior occulit.
Zoeken wat je baas verborgen houdt is link.

Consilium in dubiis remedium prudentis est.
Bij nood helpt rustig denken: dat is wijze raad.

Cum ignoscis uni, gratos complures facis.
Met één persoon vergeven oogst je alom dank.

Contubernia sunt lacrimarum ubi misericors miserum adspicit.
Een groot hart ziet ellende: tranen gaan dan samen...

Crebro ignoscendo facies de stulto improbum.
Door vaak vergeven maak je dwazen ook nog slecht.

Cui plus licet quam par est, plus uult quam licet.
Wie meer vermag dan goed is wil meer dan hij mag.

D

Discipulus est prioris posterior dies.
Elke dag is leerling van de dag ervoor.

Damnare est obiurgare, cum auxilio est opus.
Wijs geen schuldigen aan waar hulp geboden is.

Diu apparandum est bellum ut uincas celerius.
Snelle zeges vergen lange voorbereiding.

Dixeris maledicta cuncta cum ingratum hominem dixeris.
Het meest omvattende verwijt: ondankbaarheid.

De inimico ne loquaris male sed cogites.
Zeg van je vijand niets verkeerds, maar denk het wel.

Deliberare utilia mora tutissima est.
Je goed bezinnen is het beste tijdverlies.

Dolor decrescit ubi quo crescat non habet.
Verdriet dat niet meer groeien kan verliest zijn kracht.

Didicere flere feminae in mendacium.
Huilen – vrouwen leerden dat slechts om te liegen.

Discordia fit carior concordia.
Door tweedracht appreciëert men eendracht eens te meer.

Deliberandum est quicquid statuendum est semel.
Wat één beslissing krijgt verdient een goed beraad.

Difficilem habere oportet aurem ad crimina.
Beschuldigingen? Bied ze geen gewillig oor.

Dum est uita grata, mortis condicio optima est.
Zolang het leven mooi is sterf je ook het best.

Damnum appellandum est cum mala fama lucrum.
Een winst die afbreuk aan je naam doet is verlies.

Ducis in consilio posita est uirtus militum.
Soldatenmoed hangt af van generaalsbeleid.

Dies quod donat timeas: cito raptum uenit.
Hou vast wat tijd je schenkt: het wordt je snel ontroofd.

Dimissum quod nescitur non amittitur.
Verlies dat niet wordt opgemerkt is ook niet weg.

Deliberando discitur sapientia.
Wijsheid krijg je veelal pas door lang beraad.

Deliberando saepe perit occasio.
Vaak gaat een goede kans door lang beraad voorbij.

Duplex fit bonitas, simul accessit celeritas.
Iets goeds dat ook nog snel komt is zelfs dubbel goed.

Damnati lingua uocem habet, uim non habet.
De woorden van een schuldige hebben stem, geen kracht.

Dolor animi multo grauior est quam corporis.
Fysieke pijn is erg maar zielenpijn het ergst.

Dulce etiam fugias quod amarum fieri potest.
Ontvlucht ook alle zoets dat bitter worden kan.

Difficile est dolori conuenire cum patientia.
Het is moeilijk pijn te combineren met geduld.

Deos ridere credo cum felix uocat.
De goden stralen als een zondagskind iets bidt.

25 Durum est negare, superior cum supplicat.
Wie zegt 'nee!' wanneer de baas je bidt en smeekt?

Dissoluitur lex cum fit iudex misericors.
Wanneer een rechter week wordt, raakt de wet ontbonden.

Dominari ex parte est cum superior supplicat.
Je wordt half koning als je baas je bidt en smeekt.

Decima hora amicos plures quam prima inuenit.
Borreltijd vindt groter vriendenschaar dan wektijd.

E

Etiam innocentes cogit mentiri dolor.
Pijn zet ook onschuldigen tot leugens aan.

Etiam peccanti recte praestatur fides.
Al gaat de ander in de fout, hou steeds je woord.

Etiam celeritas in desiderio mora est.
Bij fel verlangen geeft ook snelheid oponthoud.

Ex uitio alterius sapiens emendat suum.
Een wijze trekt uit fouten van een ander lering.

Et deest et superest miseris cogitatio.
Stakkers denken vaak te weinig én te veel.

Etiam obliuisci quid sis interdum expedit.
Soms baat het even te vergeten wat je bent.

Ex hominum quaestu facta Fortuna est dea.
Fortuna is godin – door 't menselijk gewin.

Effugere cupiditatem regnum est uincere.
Ontkomen aan je lust is tirannie verslaan.

Exsul, ubi ei nusquam domus est, sine sepulcro est mortuus.
Een balling zonder huis: een dode zonder graf.

Etiam qui faciunt oderunt iniuriam.
Wie onrecht doet verafschuwt onrecht evengoed.

Eripere telum, non dare irato decet.
Is iemand kwaad? Geen wapens geven! Pak ze af!

Exsilium patitur patriae qui se denegat.
Wie 't vaderland de rug toekeert lijdt ballingschap.

Etiam capillus unus habet umbram suam.
Ook 't allerkleinste haartje brengt een schaduw voort.

Eheu, quam miserum est fieri metuendo senem.
Ach wat ellendig: grijze haren van de angst.

Etiam hosti est aequus qui habet in consilio fidem.
Wie eerlijk overlegt doet zelfs zijn vijand recht.

Excelsis multo facilius casus nocet.
Sta je hoog, dan kun je des te sneller vallen.

Extrema semper de ante factis indicant.
De afloop zegt iets van je eerdere gedrag.

Ex lite multa gratia est formosior.
Na lang geruzie is verzoening eens zo mooi.

Etiam bonis malum saepe est adsuescere.
Ook wennen aan iets goeds is vaak een slechte zaak.

Est utique profunda ignorantia nescire quod pecces.
Niet inzien dát je fout zit is ten diepste dom.

Etiam sine lege poena est conscientia.
Een slecht geweten straft ook waar geen wetten zijn.

Errat qui datum sibi quod extortum est putat.
Je krijgt gestolen goed 'cadeau'? Je hebt het mis!

F

Fidem qui perdit, quo se seruet reliquo?
Ja, raak je je vertrouwen kwijt, wat rest je dan?

Fortuna cum blanditur, captatum uenit.
Pas op wanneer Fortuna vleit: ze pakt je in.

Fortunam citius reperias quam retineas.
Fortuna laat zich sneller vinden dan behouden.

Formonsa facies muta commendatio est.
Een knap gezicht spreekt zonder woorden in je voordeel.

Frustra rogatur qui misereri non potest.
't Is zinloos iets te vragen aan een hart van steen.

Fortuna unde aliquid fregit, cassum est reficere.
Fortuna breekt iets af? Jij bouwt het nooit weer op.

Fraus est accipere quod non possis reddere.
Wie aanneemt wat hij niet terug kan geven steelt.

Fortuna nimium quem fouet stultum facit.
Fortuna maakt haar grootste gunstelingen dom.

Fatetur facinus is qui iudicium fugit.
Het gerecht ontvluchten is bekennen van je schuld.

Felix improbitas optimorum est calamitas.
Slechtheid beloond: rampzalig voor de allerbesten!

Feras, non culpes, quod mutari non potest.
Wat niet aan jou is moet je dragen, niet beklagen.

Fortes oppugnant ne se superari sinant.
Een held laat zich niet pakken maar zoekt zelf de strijd.

Furor fit laesa saepius patientia.
Te vaak beproefd geduld slaat om in razernij.

Fidem qui perdit nil pote ultra perdere.
't Vertrouwen kwijt? Dan heb je niets meer te verliezen.

Facilitas nimia partem stultitiae sapit.
Te grote goedheid heeft ook iets van dommigheid.

Fides in animum unde abiit uix umquam redit.
Je zelfvertrouwen kwijt? Het komt maar zelden terug!

Fidem nemo umquam perdit nisi qui non habet.
Je eer verliezen kan slechts als je eerloos bent.

Fortuna obesse nulli contenta est semel.
Waar tegenspoed verschijnt, daar komt zij veelal terug.

Fulmen est, ubi cum potestate habitat iracundia.
Het bliksemt zodra macht en woede samengaan.

Frustra, cum ad senectam uentum est, repetas adulescentiam.
't Is zinloos als je, eenmaal oud, weer jong wilt zijn.

Falsum maledictum maliuolum mendacium est.
Mensen vals verwensen is boosaardig liegen.

Feminae naturam regere, desperare est otium.
Een vrouw blijft toch een vrouw. Pas dat besef geeft rust.

Feras difficilia ut facilia perferas.
Verdraag wat moeilijk is, dan gaat de rest vanzelf.

Fortuna uitrea est: tum cum splendet frangitur.
Geluk is als van glas: het fonkelt – en het breekt.

Feras quod laedit ut quod prodest perferas.
Verdraag wat schaadt, dan krijg je later weer wat baat.

Facit gradum Fortuna quem nemo uidet.
Het toeval werkt gestaag en niemand die het ziet.

Fortuna in homine plus quam consilium ualet.
De mensen wikken maar het toeval zal beschikken.

Frugalitas miseria est rumoris boni.
'Eenvoud' is ellende met een fraaie naam.

Famulatur dominus ubi timet quibus imperat.
Een baas die dienaars vrezen moet is zelf een knecht.

Facile inuenies qui bene faciant, cum qui fecerunt coles.
Respect voor gunsten zet tot nieuwe gunsten aan.

Frenos imponit linguae conscientia.
Vrijuit spreken lukt niet met een slecht geweten.

Felicitatem in dubiis uirtus impetrat.
Wanneer het erom spant forceert de deugd geluk.

Falsum etiam est uerum quod constituit superior.
Zelfs waarheid wordt tot leugen als je baas haar spreekt.

G

Graue praeiudicium est quod iudicium non habet.
Een vooroordeel is dom: het oordeelt nooit eens zelf.

Grauissima est probi hominis iracundia.
Woede van een man van eer is zwaar te dragen.

Grauis animi poena est quem post facti paenitet.
Berouw komt na de zonde? Dat is dan de straf.

Grauis animus dubiam non habet sententiam.
Wie serieus is wisselt niet zo snel van mening.

Grauius malum omne est quod sub aspectu latet.
Het ergste kwaad is wat zich aan het zicht onttrekt.

Grauius nocet quodcumque inexpertum accidit.
Een nooit ervaren ongeluk komt harder aan.

Grauior est inimicus is qui latet in pectore.
Je ergste vijand zit verscholen in je hart.

Grauissimum est imperium consuetudinis.
'Gewoonte' is de allerzwaarste tirannie.

Graue crimen etiam leuiter cum est dictum nocet.
Een zware aanklacht, licht gedaan, schaadt evengoed.

10 Graue est quod fronte laeta des tristi accipi.
Hoe pijnlijk als een mooi cadeau op weerstand stuit.

Geminat peccatum quem delicti non pudet.
Wie fouten niet berouwt gaat dubbel in de fout.

H

Heu quam difficilis gloriae custodia est!
Hoe lastig is het om je roem van nu te houden!

Homo extra corpus est suum cum irascitur.
Wie driftig is verliest, heel letterlijk, zichzelf.

Heu quam est timendus qui mori tutum putat.
Pas op voor mensen die niet bang zijn voor de dood.

Homo qui in homine calamitoso est misericors meminit sui.
Wie goeddoet aan een mens in nood, denkt aan zichzelf.

Honesta turpitudo est pro causa bona.
Laagheid, voor de goede zaak begaan, brengt roem.

Habet in aduersis auxilia qui in secundis commodat.
Bied anderen steun: bij tegenslag ontvang je steun.

Heu quam miserum est ab eo laedi de quo non possis queri.
Schade is ellendig als je niet kunt klagen.

Hominem experiri multa paupertas iubet.
Armoe zet een mens tot heel wat dingen aan.

Heu dolor quam miser est qui in tormento uocem non habet.
Wat is verdriet dat stemloos blijven moet beroerd!

Heu quam multa paenitenda incurrunt uiuendo diu.
Leef je lang, dan maak je zeker vuile handen.

Heu quam miserum est discere seruire ubi dominari doctus es.
Leren dienen: zwaar wanneer je eerst de baas was.

Habet suum uenenum blanda oratio.
Ook vleierijen hebben zo hun stil venijn.

Homo totiens moritur, quotiens amittit suos.
Je sterft bij ieder sterfgeval in eigen kring.

Homo semper aliud, Fortuna aliud cogitat.
Een mens denkt altijd zus, Fortuna altijd zo.

Honestus rumor alterum est patrimonium.
Een goede reputatie is een tweede erfdeel.

Homo ne sit sine dolore, Fortunam inuenit.
De mens bedacht het Lot: zo heeft hij iets te klagen.

Honeste seruit qui succumbit tempori.
Dienaar zijn is eervol als de tijd het vergt.

Homo uitae commodatus, non donatus est.
Het leven is de mens geleend en niet verleend.

Heredis fletus sub persona risus est.
Een erfgenaam die huilt maskeert zijn vrolijkheid.

Heredem ferre utilius est quam quaerere.
Erfgenamen? Liever dulden dan niet hebben.

Habent locum maledicti crebrae nuptiae.
Steeds maar blijven trouwen geeft een slechte naam.

Honeste parcas improbo ut parcas probo.
Spaar de slechten als je zo de goeden spaart.

Humanitatis optima est certatio.
Competitie in beschaafdheid is iets moois.

Honos honestum decorat, inhonestum notat.
Hulde siert de goeden en markeert de slechten.

Heu conscientia animi grauis est seruitus.
Een kwaad geweten geeft de ergste slavernij.

Hominem etiam frugi flectit saepe occasio.
Ook nette mensen laten soms een steekje vallen.

Homini tum deest consilium cum multa inuenit.
Wie tal van plannen maakt heeft eigenlijk geen plan.

Humilis nec alte cadere nec grauiter potest.
De kleine boom vangt weinig wind en valt niet diep.

Honestum laedis cum pro indigno interuenis.
Je schaadt de goeden als je opkomt voor slecht volk.

I

Inferior rescit quicquid peccat superior.
Wat groten fout doen komt ook bij de kleine man.

Inimicum ulcisci uitam accipere est alteram.
Je wreken op je vijand maakt je leven nieuw!

Inuitum cum retineas, exire incites.
'Blijf toch alsjeblieft!' is soms ook: 'Ga toch weg!'

Ingenuitatem laedas cum indignum roges.
Wie tuig uitnodigt schendt zijn eigen eer.

5 In nullum auarus bonus est, in se pessimus.
Een vrek is goed voor niemand, voor zichzelf het minst.

Inopi beneficium bis dat qui dat celeriter.
Wil je een arme dubbel helpen, help dan snel.

Inopiae desunt multa, auaritiae omnia.
Bij bittere armoe mis je veel, bij hebzucht alles.

Instructa inopia est in diuitiis cupiditas.
Rijkdom met verlangens is versierde armoe.

Inuitat culpam qui peccatum praeterit.
Wie dingen door de vingers ziet verzoekt om meer.

Iucundum nil est nisi quod reficit uarietas.
Niets zo fijn, zo aangenaam, als variatie.

Ingenuitas non recipit contumeliam.
Ware klasse is onkwetsbaar voor gescheld.

Irritare est calamitatem cum te felicem uoces.
Je zegt 'het gaat mij goed'? Je vraagt om tegenspoed!

Impune pecces in eum qui peccat prior.
Ongestraft bruuskeer je wie jou eerst bruuskeerde.

Ingratus unus omnibus miseris nocet.
Eén ondankbaar man benadeelt alle sloebers.

In miseria uita etiam contumelia est.
Bij ongeluk is leven op zichzelf al hoon.

Ita amicum habeas, posse ut facile fieri hunc inimicum putes.
Denk erom: een vriend kan snel tot vijand worden.

Inuidiam ferre aut fortis aut felix potest.
Een sterk, gelukkig man kan tegen jaloezie.

In amore semper mendax iracundia est.
Je bent verliefd? Dan is je kwaadheid nooit gemeend.

Inuidia tacite sed inimice irascitur.
Afgunst is een stille maar geduchte vijand.

Iratum breuiter uites, inimicum diu.
Mijd een kwaad man korte tijd, een vijand steeds.

Iniuriarum remedium est obliuio.
Bij onrecht is de beste medicijn: vergeten.

Iracundiam qui uincit hostem superat maximum.
Wie kwaadheid meester wordt verslaat zijn grootste vijand.

Iactum tacendo crimen facias acrius.
Een aanklacht onweersproken laten maakt haar erger.

In malis sperare bene nisi innocens nemo solet.
Hopen in nood, dat lukt alleen onschuldigen.

In iudicando criminosa est celeritas.
Wanneer je een oordeel velt, is snelheid crimineel.

Inimicum quamuis humilem docti est metuere.
Al doet je vijand onderdanig, vrees hem toch.

In calamitoso risus etiam iniuria est.
Bij tegenspoed is lachen op zichzelf al hoon.

Iudex damnatur ubi nocens absoluitur.
Vrijspraak voor een boef? Dan deugt de rechter niet!

Ignoscere hominum est ubi pudet cui ignoscitur.
Waar schaamte wordt betoond, daar mag een mens vergeven.

In rebus dubiis plurimi est audacia.
Bij twijfel is het beste vaak: gewoon maar dúrven.

Illo nocens se damnat quo peccat die.
Wie fout zit velt diezelfde dag zijn eigen vonnis.

Ita crede amico ne sit inimico locus.
Vertrouw je vriend, maar geef je vijand zo geen kans.

Iratus facinus etiam consilium putat.
In woede ziet men wijze raad voor wandaad aan.

Inuidia id loquitur quod uidet, non quod subest.
Afgunst ziet alleen de buitenkant, nooit dieper.

Iniuriam aures quam oculi facilius ferunt.
Onrecht zien is erger dan erover horen.

Iacet omnis uirtus, fama nisi late patet.
Prestaties zonder weerklank blijven 'onbestemd'.

Ignis calorem suum etiam in ferro tenet.
Vuur behoudt zijn hitte zelfs vervat in ijzer.

In Venere semper certat dolor et gaudium.
Verliefd? Dan voeren leed en lust een harde strijd.

In amore forma plus ualet quam auctoritas.
Voor liefde weegt de schoonheid zwaarder dan de status.

Ingrata sunt beneficia, quis comes est metus.
Gunsten vallen slecht indien gepaard met angst.

Imprudens peccat, quem peccati paenitet.
Het was 'een foutje' als die fout jou echt berouwt.

Inertia indicatur cum fugitur labor.
Het wijst op luiheid als men werkzaamheden schuwt.

Iratus cum ad se rediit, sibi tum irascitur.
De woede zakt... dan word je woedend op jezelf.

In amore semper causa damni quaeritur.
In liefde zoek je steeds een nieuwe schadepost.

Iucunda macula est ex inimici sanguine.
Vlekken van je vijands bloed: een schone zaak.

In Venere semper dulcis est dementia.
Verliefd? Het is zo heerlijk om dan gek te doen!

In misero facile fit potens iniuria.
Een stumperd delft bij onrecht snel het onderspit.

Interdum habet stultitiae partem facilitas.
Meegaandheid is niet zelden ook een beetje dom.

Inertia est laboris excusatio.
Luiheid: 'Nee, ik kan nu absoluut niet werken!'

Iniuriam facilius facias quam feras.
Onrecht doen is simpeler dan onrecht lijden.

Iratus nil non criminis loquitur loco.
Een woedend mens slaat enkel maar verwijten uit.

Incertus animus remedium est sapientiae.
Twijfel is het beste middel tegen wijsheid.

In turpi re peccare bis delinquere est.
Kwaad doen in een slechte zaak is dubbel fout.

Ingenuus animus non fert uocis uerbera.
Een edel hart verdraagt geen klappen via taal.

Iniuriam ipse facias ubi non uindices.
Wie onrecht onbestraft laat doet het feitelijk zelf.

Is minimo eget mortalis qui minimum cupit.
't Minst armoedig is de mens die 't minste wenst.

Inimici ad animum nullae conueniunt preces.
Een vijand smeken helpt niet, want het dringt niet door.

Inimico exstincto exitium lacrimae non habent.
Wanneer je vijand doodgaat houd jij droge ogen.

Ibi semper est uictoria ubi concordia est.
De zege komt toch telkens waar de eendracht heerst.

Iter est, quacumque dat prior uestigium.
Een weg is altijd eerst door anderen gebaand.

Ibi pote ualere populus ubi leges ualent.
Geldt de Wet, dan kan het volk zich laten gelden.

Inuectae uocis numquam libertas tacet.
Een snedig mondje is vrijmoedig... en vermoeiend.

Improbe Neptunum accusat qui iterum naufragium facit.
Twéémaal schipbreuk? Geef Neptunus niet de schuld!

L

Loco ignominiae est apud indignum dignitas.
Voor wie het niet verdient is eer gelijk aan smaad.

Laus noua nisi oritur etiam uetus amittitur.
Krijgt men niet steeds nieuwe roem, dan slinkt de oude.

Laeso doloris remedium inimici est dolor.
Het beste middel tegen leed: je vijands leed!

Leuis est Fortuna: cito reposcit quod dedit.
Het Lot is grillig, want het geeft maar neemt ook weer.

Lex uniuersa est quae iubet nasci et mori.
Geboren worden, doodgaan. Dát is wereldwet.

Lucrum sine damno alterius fieri non potest.
Elke winst betekent andermans verlies.

Lasciuia et laus numquam habent concordiam.
Lichtzinnigheid en lof, dat is geen passend paar.

Legem nocens ueretur, Fortunam innocens.
Wie in de fout ging vreest de wet; wie niet, het Lot.

Libido, non iudicium est quod leuitas sapit.
Lichtzinnigheid die ernstig wordt, dat is maar spel!

Libido cunctos etiam sub uultu domat.
De lust krijgt allen in haar greep, ook ongemerkt.

Longinquum est omne quod cupiditas flagitat.
Het felst verlangen gaat naar wat van verre komt.

Lapsus semel fit culpa si iterum cecideris.
Een misser wordt, de tweede keer, een volle fout.

Lex uidet iratum, iratus legem non uidet.
De wet let op wie woedend is – niet omgekeerd.

Legem obliuisci solita est iracundia.
Bij ware drift verliest men vaak de wet uit het oog.

Locis remotis qui latet lex est sibi.
Wie leeft in het verborgene is eigen baas.

Late lucere ignis ut nil urat non potest.
Een vuur licht niet hoog op wanneer het niets verbrandt.

Licentiam des linguae cum uerum petas.
Zoek je waarheid? Laat de mensen vrijuit spreken!

Lucrum est dolorem posse damno exstinguere.
Verdwijnt je pijn voor heel veel geld, dan is dat winst.

M

Malignos fieri maxime ingrati docent.
Vooral ondankbaar volk zet aan tot vrekkigheid.

Multis minatur qui uni facit iniuriam.
Een wandaad tegen één is dreigement aan velen.

Mora omnis odio est sed facit sapientiam.
Vertraging stoort altijd maar maakt een mens wel wijs.

Mala causa est quae requirit misericordiam.
Alleen een slechte zaak bespeelt je medelijden.

Mori est felicis antequam mortem inuoces.
Doodgaan voor je dood wílt gaan, dat is geluk.

Miserum est tacere cogi quod cupias loqui.
Verzwijgen wat je op je hart hebt is ellendig.

Miserrima est fortuna quae inimico caret.
Wie zonder vijand leeft is er beroerd aan toe.

Malus est uocandus qui sua est causa bonus.
Wie goed doet, maar omwille van zichzelf, doet slecht.

Malus bonum ubi se simulat, tunc est pessimus.
Een slechte die zich goed voordoet is extra slecht.

Metus cum uenit, rarum habet somnus locum.
Waar angst heeft postgevat is zelden plaats voor slaap.

Mori necesse est sed non quotiens uolueris.
De dood komt ooit. Maar niet zo vaak je sterven wou.

Male geritur quidquid geritur fortunae fide.
Toeval is een slechte basis voor beleid.

Mortuo qui mittit munus nil dat illi, adimit sibi.
Cadeaus voor een dode? Niets voor hem, verlies voor jou.

Minus est quam seruus dominus qui seruos timet.
Een heer die slaven vreest is minder dan een slaaf.

Mage fidus heres nascitur quam scribitur.
Een erfgenaam wordt best geboren, niet gemaakt.

Malo in consilio feminae uincunt uiros.
In kwade plannen is de vrouw de man de baas.

Mala est uoluntas ad alienum consuescere.
Je schikken naar een ander wijst op wilsgebrek.

Maximo periclo custoditur quod multis placet.
Bewaken van wat allen willen is riskant.

Mala est medicina ubi aliquid naturae perit.
Een medicijn dat aantast wat gezond is deugt niet.

Malae naturae numquam doctore indigent.
Een slecht karakter kan ook zonder voorbeeld toe.

Miserum est sine periclo nescire uiuere.
't Is zielig als je slechts gevaarlijk leven kunt.

Male uiuunt qui se semper uicturos putant.
Wie denkt altijd te blijven leven leeft verkeerd.

Maledictum interpretando facias acrius.
De uitleg van een schimpscheut maakt hem eens zo hard.

Male secum agit aeger medicum qui heredem facit.
Wees slim, patiënt, laat dokters uit je testament!

Minus decipitur cui negatur celeriter.
Een snel en helder nee! voorkomt onnodig leed.

Mutat se bonitas irritata iniuria.
Goedheid wordt na misbruik anders van karakter.

Mulier cum sola cogitat male cogitat.
Een vrouw, alleen met haar gedachten, denkt iets slechts.

Malefacere qui uult numquam non causam inuenit.
Wie kwaad wil doen vindt altijd wel een goed excuus.

Maliuolus semper sua natura uescitur.
Kwaadaardigheid is eigen baas: ze voedt zichzelf.

Multos timere debet quem multi timent.
Wie velen bang maakt moet ook zelf voor velen bang zijn.

Male imperando summum imperium amittitur.
Wanbeheer haalt hoge heren zelfs omlaag.

Mulier quae multis nubit multis non placet.
Een vrouw die dikwijls trouwt is dikwijls afgekeurd.

Maliuolus animus abditos dentes habet.
Een kwaad karakter heeft een rij verborgen tanden.

Medicina calamitatis est aequanimitas.
De beste medicijn bij rampspoed blijft toch: kalmte.

Muliebris lacrima condimentum est malitiae.
Tranen van een vrouw: het sausje op haar fouten.

Metus respicere non solet quicquid iuuat.
Angst belet veelal te zien wat helpen kan.

Malo etiam parcas si una est periturus bonus.
Spaar de slechte als de goede mét hem valt.

Magnum secum adfert crimen indignatio.
Ontstemdheid houdt meteen een zware aanklacht in.

Malus etsi obesse non pote, tamen cogitat.
Al kán de slechte niets misdoen, het blijft zijn doel.

Mage ualet qui nescit quod ualet calamitas.
Je kent de kracht van onheil niet? Dan sta je sterk.

Mora cogitationis diligentia est.
Tijdverlies door denken is zorgvuldigheid.

Multa ignoscendo fit potens potentior.
Genade schenken geeft de machtigen meer macht.

Multis placere quae cupit culpam cupit.
Een vrouw die velen wil behagen wil bergaf.

Minimum eripit Fortuna cui minimum dedit.
Het Lot kan weinig roven als het weinig gaf.

Meretrix est instrumentum contumeliae.
Een hoer brengt schande voor de man die haar gebruikt.

Malus bonum ad se numquam consilium refert.
Goede raad is aan een slechte niet besteed.

Manifesta causa secum habet sententiam.
Een duidelijke zaak spreekt altijd voor zichzelf.

Multorum calamitate uir moritur bonus.
De dood van één goed man brengt velen in de nood.

Metus improbos compescit, non clementia.
Angst houdt bozen in bedwang, en niet genade.

Muneribus est, non lacrimis, meretrix misericors.
Een hoer doet aardig voor je geld, niet voor je tranen.

Metuendum est semper, esse cum tutus uelis.
Zit altijd in de zorg, dan zit je altijd safe.

Mors infanti felix, iuueni acerba, nimis sera est seni.
Een kind sterft mooi, een vent met spijt, een wrak te laat.

Malam rem cum uelis honestare, improbes.
Iets kwalijks breeduit prijzen stelt het aan de kaak.

Malum est consilium quod mutari non potest.
Een plan dat niet veranderd worden kan is slecht.

Malitia unius cito fit maledictum omnium.
Slechtheid van de één is weldra vloek van allen.

Mortem ubi contemnas, uiceris omnes metus.
Veracht de dood, dan ben je alle angst de baas.

Misera est uoluptas ubi pericli memoria est.
Genot is wrang wanneer het aan gevaar doet denken.

Male uincit is quem paenitet uictoriae.
Wie spijt krijgt van een overwinning wint voor niets.

Misericors ciuis patriae est consolatio.
Een burger vol erbarmen: troost des vaderlands.

Malitia ut peior ueniat, se simulat bonam.
Het kwaad vermomt zich vaak als goed – dan valt het slechter.

Malus animus in secreto peius cogitat.
Een slechte ziel beraamt in stilte nog meer slechts.

Mutare quod non possis, ut natum est, feras.
Waar niets aan is te doen, neem dat zoals het is.

Multa ante temptes quam uirum inuenias bonum.
Pas na veelvuldig pogen vind je 'n mens die deugt.

Miserrimum est arbitrio alterius uiuere.
Het ergst: je leven niet in eigen hand te hebben.

Mansueta tutiora sunt sed seruiunt.
Wat mak is leeft gerust, maar met gebogen hoofd.

Mala mors necessitatis contumelia est.
Een moord is schending van de wetten der natuur.

Minus saepe pecces si scias quod nescias.
Weten wat je níet weet zorgt voor minder fouten.

Malus quicumque in poena est praesidium est bonis.
Een boef gestraft, dat is bescherming voor de goeden.

Mala est inopia, ex copia qui nascitur.
Gebrek is kwalijk als het komt uit overvloed.

Monere, non punire stultitiam decet.
Bij domheid past bestraffen niet, vermanen wel.

Multo turpius damnatur cui in delicto ignoscitur.
Genade tíjdens fouten wrijft de schande in.

Malum ne alienum feceris tuum gaudium.
Laat andermans ellende jouw plezier niet zijn.

N

Nil agere semper infelici est optimum.
Nietsdoen is bij ongeluk altijd het best.

Nil peccant oculi si animus oculis imperat.
De ogen doen niets fout zolang de geest ze stuurt.

Nil proprium ducas quidquid mutari potest.
Beschouw niets als van jou wanneer 't verkeren kan.

Non cito perit ruina qui rimam timet.
Je wordt niet gauw bedolven als je scheurtjes vreest.

5 Nullus est tam tutus quaestus quam quod habeas parcere.
Geen winst zo vast als 'zuinig aan met wat je hebt'.

Nescias quid optes aut quid fugias: ita ludit dies.
Wat wel? Wat niet? Je weet het niet? Zo speelt de tijd...

Numquam periclum sine periclo uincitur.
Gevaar wordt nooit bedwongen zonder nieuw gevaar.

Nulla tam bona est fortuna de qua nil possis queri.
Geen lot zo goed dat niets te klagen overblijft.

Nusquam melius morimur homines quam ubi libenter uiximus.
We sterven 't beste waar het prettig leven was.

Negandi causa auarum numquam deficit.
Een vrek heeft altijd wel een goed excuus voor 'nee!'

Naturam abscondit cum improbus recte facit.
Een hufter doet met goed gedrag zijn aard geen recht.

Non turpis est cicatrix quam uirtus parit.
Wonden die door deugd ontstaan ontsieren nooit.

Numquam ubi diu fuit ignis, defecit uapor.
Waar lange tijd de vlammen laaiden hangt ook rook.

Necesse est minima maximorum esse initia.
De grootste dingen moeten klein begonnen zijn.

Non corrigit sed laedit qui inuitum regit.
Correctie zal bij wie niet wil alleen maar schaden.

Nimia concedendo interdum fit stultitia stultitior.
Door eeuwig 'ja' neemt domheid soms in domheid toe.

Nil magis amat cupiditas quam quod non licet.
Niets zo lekker als dat wat verboden is.

Nisi uindices delicta, improbitatem adiuues.
Passief bij fouten toezien is actieve steun.

Nulli facilius quam malo inuenias parem.
Van slechte mensen zijn gelijken zó gevonden.

Nil non acerbum prius quam maturum fuit.
Alles is eerst bitter en daarna pas rijp.

Nocere posse et nolle laus amplissima est.
Je kunt wel kwaad doen maar je wilt niet. Alle lof!

Non uincitur, sed uincit qui cedit suis.
'Verliezer' als je toegeeft aan je mensen? Winnaar!

Necessitas dat legem, non ipsa accipit.
Noodzaak laat zich niet dicteren, zij dicteert.

Nescio quid agitat cum bonum imitatur malus.
Een slecht man speelt mooi weer: hij voert iets in zijn schild.

Nulla homini maior poena est quam infelicitas.
Geen straf is zwaarder voor een mens dan ongeluk.

Non nouit uirtus calamitati cedere.
Bij rampen weet de ware deugd toch niet van wijken.

Necessitas ab homine quae uult impetrat.
Noodzaak brengt de mensen steeds tot wat zij wil.

Necessitati quodlibet telum utile est.
In noodgevallen hebben alle wapens nut.

Nocere casus non solet constantiae.
Toeval kan standvastigheid veelal niet raken.

Non pote non sapere qui se stultum intellegit.
Wie inziet dat hij dom is moet een wijze zijn.

Necessitas egentem mendacem facit.
Nood maakt arme mensen snel tot leugenaars.

Non facile solus serues quod multis placet.
Wat velen willen blijft niet gauw van jou alleen.

Necessitas quod poscit, nisi des, eripit.
Geef op wat moet, dan wordt het je niet afgepakt.

Nocens precatur, innocens irascitur.
Onschuld zet snel aan tot kwaadheid, schuld tot smeken.

Nec uita nec fortuna propria est hominibus.
Lot noch leven heeft de mens in eigendom.

Non semper aurem facilem habet felicitas.
Niet altijd vind je bij geluk een willig oor.

Numquam non miser est qui quod timeat cogitat.
Wie tobt en piekert is nooit vrij van narigheid.

Ni qui scit facere insidias nescit metuere.
Alleen een listig man hoeft listen niet te vrezen.

Negat sibi ipse qui quod difficile est petit.
Door hoge eisen weigert men iets aan zichzelf.

Nimium altercando ueritas amittitur.
De waarheid raakt bij al te veel debat uit zicht.

Nullo in loco male audit misericordia.
Nergens geven mensen af op medelijden.

Necessitas quod celat frustra quaeritur.
Wat noodzaak buiten zicht houdt wordt vergeefs gezocht.

Necessitas quam pertinax regnum tenet.
Wat voert de noodzaak toch een bikkelhard bewind!

Nemo immature moritur qui moritur miser.
Niemand sterft te vroeg wanneer hij sterft als sloeber.

Nocentem qui defendit sibi crimen parit.
Wie boeven vrijpleit stelt zijn eigen aanklacht op.

Nil non aut lenit aut domat diuturnitas.
De tijd heelt alle wonden en zwakt alles af.

Nil turpe ducas pro salutis remedio.
Omwille van je lijfsbehoud is niets te min.

Noli contemnere ea quae summos subleuant.
Wat hooggeplaatsten helpt kan ook voor jou iets zijn.

Nil aliud scit necessitas quam uincere.
Er is maar één ding wat de noodzaak kent: de zege.

Nemo timendo ad summum peruenit locum.
Niemand haalt door vrees de absolute top.

Nisi per te sapias frustra sapientem audias.
Zonder wijsheid leer je van een wijze niets.

Necessitati sapiens nihil umquam negat.
De wijze zal de noodzaak nooit iets weigeren.

Non facile de innocente crimen fingitur.
Onschuldigen beticht men niet zo licht van kwaad.

Nimium boni est in morte cui nil sit mali.
Te sterven zonder narigheid is al iets moois.

Ni gradus seruetur, nulli tutus est summus locus.
Zonder treden is het bovenaan niet veilig.

Nil est miserius quam ubi pudet quod feceris.
Niets ellendigers dan schaamte voor je daden.

Nec mortem effugere quisquam nec amorem potest.
De dood passeert geen mens, de liefde evenmin.

Necessitatem ferre, non flere addecet.
Noodzaak moet je flink verdragen, niet beklagen.

Nusquam facilius culpa quam in turba latet.
Een schuld valt in de massa altijd minder op.

Non leue beneficium praestat qui breuiter negat.
Een kort en helder 'nee' vormt geen geringe gunst.

Non est beatus, esse se qui non putat.
Gelukkig ben je pas wanneer je dat beaamt.

O

Omnis uoluptas, quamcumque arrisit, nocet.
Genot, hoezeer het je ook toelacht, schaadt altijd.

Obsequium beniuoli animi finem non habet.
Welwillend dienstbetoon kent eigenlijk geen grens.

O uita misero longa, felici breuis!
Ongelukkig leef je lang, gelukkig kort.

Obiurgari in calamitate grauius est quam calamitas.
Bij rampspoed is kritiek de allerzwaarste ramp.

5 O dulce tormentum, ubi reprimitur gaudium!
Zoete kwelling als genot wordt ingehouden!

Omnes aequo animo parent ubi digni imperant.
Naar waardige bestuurders luistert men gedwee.

Occidi est pulchrum, ignominiose ubi seruias.
't Is mooi de dood te vinden als je dient in smaad.

O tacitum tormentum animi conscientia!
O stille foltering wanneer 't geweten knaagt.

Optime positum est beneficium cuius meminit qui accipit.
Een gunst is welbesteed als dank verzekerd is.

Obsequio nuptae cito fit odium paelicis.
Je vrouw doet wat jij wil? Dat maakt je meisje kwaad!

Occasio receptus difficiles habet.
Er komt een goed moment: dan kun je moeilijk terug.

O pessimum periclum quod opertum latet.
Gevaar dat in een hoekje schuilt, dat is het ergst.

Omnes, cum occulte peccant, peccant tutius.
Fouten maakt men steeds het veiligst in 't geheim.

Occasio aegre offertur, facile amittitur.
Een goed moment komt moeizaam en gaat snel teloor.

Oculi occulte amorem incipiunt, consuetudo perficit.
Liefde start met steelse blikken, sterft in sleur.

P

Probus libertus sine natura est filius.
Een goede vrijgelaten slaaf is als een zoon.

Prodesse qui uult nec potest aeque est miser.
Ellendig als je helpen wilt maar dat niet kunt.

Pericla timidus etiam quae non sunt uidet.
Een bangerd ziet zelfs onbestaande risico's.

Pudor doceri non potest, nasci potest.
Gevoel van schaamte kun je hebben, maar niet leren.

Plus est quam poena sine spe miserum uiuere.
Ellendig leven zonder hoop is meer dan straf.

Pudorem alienum qui eripit perdit suum.
Eerroof is ook altijd eigen eerverlies.

Patientia animi occultas diuitias habet.
Geduld: een zaak die onvermoede rijkdom kent.

Peiora multo cogitat mutus dolor.
Een stil verdriet vervalt tot groter somberheid.

Pecunia unum regimen est rerum omnium.
In alle dingen heerst maar één principe: geld.

Pudor dimissus numquam redit in gratiam.
Eenmaal prijsgegeven eer keert nimmer meer.

Perdendi finem nemo nisi egestas facit.
Aan geldverkwisting maakt de armoe pas een eind.

Poena ad malum serpendo, ut proterat, uenit.
De straf kruipt stilaan naar het kwaad – en slaat dan toe.

Plus est quam poena iniuriae succumbere.
Aan onrecht ook ten onder gaan is meer dan straf.

Pro medicina est dolor dolorem qui necat.
Een pijn die 'n eind maakt aan je pijn is medicijn.

Patiens et fortis se ipsum felicem facit.
Je maakt jezelf gelukkig met geduld en moed.

Prospicere in pace oportet quod bellum iuuet.
In vrede moet men juist voorzien voor oorlogstijd.

Parens iratus in se est crudelissimus.
Een kwade vader is het hardste voor zichzelf.

Perdit, non donat, qui dat, nisi sit memoria.
Een gift die niet als gift gezien wordt is verlies.

Probi delicta cum tegas, leges teras.
Wanneer je 'n oogje toeknijpt, schend je zelf de wet.

Pars benefici est, quod petitur si belle neges.
Een vriendelijke weigering is deels al gunst.

Properare in iudicando est crimen quaerere.
Een snelle rechter zoekt excuses voor een straf.

Populi est mancipium quisquis patriae est utilis.
Je wordt publiek bezit door diensten aan je land.

Per quae sis tutus, illa semper cogites.
Houd altijd in gedachten wat jou veilig houdt.

Perfugere ad inferiorem se ipsum est tradere.
Wie lagerop zijn toevlucht zoekt verraadt zichzelf.

Peccatum amici ueluti tuum recte putes.
Terecht beschouw jij fouten van een vriend de jouwe.

Potens misericors publica est felicitas.
Een heerser met een hart is zegen voor het volk.

Praesens est semper absens qui se ulciscitur.
Er niet zijn maar je wreken is er altijd zijn.

Perfacile felix quod facit uotum impetrat.
Een zondagskind krijgt snel gedaan waar het om vraagt.

Poenam moratur improbus, non praeterit.
Men kan zijn straf vertragen, maar ontlopen niet.

Perdidisse honeste mallem quam accepisse turpiter.
Beter goed verloren dan met smaad verkregen.

Paucorum est intellegere quid celet deus.
Wat God verbergt begrijpen is geen zaak van velen.

Perenne coniugium animus, non corpus facit.
Het huwelijksgeheim? De ziel en niet het lijf.

Pereundi scire tempus assidue est mori.
Met kennis van je doodsuur sterf je continu.

Potenti irasci sibi periclum est quaerere.
Woede op de macht is vragen om problemen.

Peccare pauci nolunt, nulli nesciunt.
Fouten: vrijwel niemand haat ze, ieder kent ze.

Paucorum improbitas est multorum calamitas.
Een paar verkeerde lui verpesten 't voor de rest.

Pro dominis peccare etiam uirtutis loco est.
Fouten maken voor je bazen kan zelfs deugd zijn.

Patiendo multa uenient quae nequeas pati.
Wie veel verdraagt krijgt ook wat niet te dragen is.

Paratae lacrimae insidias, non luctum indicant.
Snelle tranen wijzen niet op leed maar list.

Peccatum extenuat qui celeriter corrigit.
Maak fouten snel weer goed, dat maakt ze minder erg.

Pudorem habere seruitus quodammodo est.
Gevoel van schaamte is een soort van slavernij.

Pote ulla in aduersis numquam felicitas.
Bij tegenslag zal nooit eens plaats zijn voor geluk.

Prudenti uultus etiam sermonis loco est.
Gezichten spreken voor een wijze klare taal.

Probo beneficium qui dat ex parte accipit.
Een juist verleende gunst ontvang je deels ook zelf.

Pudor si quem non flectit, non frangit timor.
Buig je niet door schroom, dan barst je niet door angst.

Poena alleuatur ubi relaxatur dolor.
De straf wordt lichter als de pijn ook minder wordt.

Plures tegit Fortuna quam tutos facit.
Het noodlot schermt soms af maar biedt geen veiligheid.

Post calamitatem memoria alia est calamitas.
Een ramp wordt dubbel ramp door de herinnering.

Probo bona fama maxima est hereditas.
Een goede naam is wel de beste erfenis.

Pericla qui audet ante uincit quam aspicit.
Een durfal overwint gevaar nog voor hij 't ziet.

Perpetuo uincit qui utitur clementia.
Met mildheid zul je altijd overwinnaar zijn.

Plures amicos mensa quam mens accipit.
Je huis biedt ruimer plaats aan vrienden dan je hart.

Prudentis est irasci nec sero et semel.
De wijze maakt zich niet te laat en éénmaal kwaad.

Per quem sis clarus, illi quod sis imputes.
Je dankt je roem aan iemand? Kom daar rond voor uit!

Poenae sat est, qui laesit cum supplex uenit.
't Is straf genoeg wanneer de dader bidt en smeekt.

Q

Quamuis non rectum, quod iuuat, rectum putes.
Al is iets krom, wanneer het helpt, dan wordt het recht.

Quisquis nocere dedicit, meminit cum potest.
Wie kwaaddoen afgeleerd heeft is het niet verleerd.

Qui metuit contumeliam, raro accipit.
Wie vreest gekrenkt te worden maakt dat zelden mee.

Quam miserum est mortem cupere nec posse emori.
Wel willen sterven maar niet kunnen is een ramp.

Qui pro innocente dicit satis est eloquens.
Wie voor de onschuld spreekt is welbespraakt genoeg.

Qui cum dolet fatuatur post tempus sapit.
Wie gek wordt van de pijn zal later wijzer zijn.

Quod timeas citius quam quod speres euenit.
Je vrees zal eerder waarheid worden dan je hoop.

Quod uult cupiditas cogitat, non quod decet.
Begeerte denkt aan wat ze wil, niet aan wat past.

Quidquid conaris, quo peruenias cogites.
Bedenk bij alles wat je doet waar jou dat brengt.

Qui bene dissimulat citius inimico nocet.
Een huichelaar bezorgt zijn vijand sneller schade.

Quod semper est paratum non semper iuuat.
Wat steeds voorhanden is bevalt niet elk moment.

Quodcumque celes, ipse tibi fias timor.
Wie iets verborgen houdt wordt zelf de bron van angst.

Qui iusiurandum seruat quouis peruenit.
Houd je aan je woord, dan kom je waar je wilt.

Quod aetas uitium posuit aetas auferet.
Een fout die met de jaren komt verdwijnt ook zo.

Quemcumque quaerit calamitas, facile inuenit.
Het doelwit van een ramp is altijd snel bereikt.

Quod periit quaeri pote, reprendi non potest.
Wat dood is kun je zoeken, maar het komt niet terug.

Quam miserum officium est quod successum non habet.
'n Bewezen dienst waar niets op volgt is treurnis troef.

Quam miser est cuius est ingrata misericordia.
Je medelijden vindt geen weerklank? Stank voor dank!

Quam miserum est cogi opprimere quem saluum uelis.
Je vriend moet sterven door jouw toedoen: treurnis troef.

Quem fama semel oppressit uix restituitur.
Eénmaal de klos? Het komt met jou niet gauw weer goed.

Quod uix contingit plus uoluptatem parit.
Wat amper voorkomt geeft ook des te meer genot.

Quam miserum est id quod pauci habent amittere.
Verliezen wat een enkeling bezit is zuur.

Qui in uero dubitat male agit cum deliberat.
Als 't gaat om waarheid is zelfs twijfel uit den boze.

Qui timet amicum amicus ut timeat docet.
Wie bang is voor een vriend zet zelf de foute toon.

Quicquid uindicandum est, omnis optima est occasio.
Waar actie nodig is, is elke kans de beste.

Quam miserum auxilium est, ubi nocet quod sustinet.
't Is naar wanneer je hulp niet baat maar schade brengt.

Qui pote consilio furere, sapere idem potest.
Gek uit overtuiging? Wijs zijn kan dan ook.

Qui ulcisci dubitat improbos plures facit.
Je twijfelt over straf? Dat is een sein voor velen.

Qui obesse cum potest non uult, prodesse uult.
Wie tegenwerken kan maar dat niet doet werkt mee.

Quicquid bono concedas, des partem tibi.
Van wat je goeden geeft gaat steeds een deel naar jou.

Quod nescias cui serues stultum est parcere.
Je spaart, maar weet nog niet voor wie? Niet bijster slim.

Quae uult uideri bella nimis nulli negat.
De 'mooiste van het land' zegt tegen niemand nee.

Qui debet limen creditoris non amat.
Bij schulden mijdt men liefst de ingang van de bank.

Qui pote transferre amorem pote deponere.
Wie liefde ruilen kan, die kan er ook vanaf.

Qui culpae ignoscit uni suadet pluribus.
Vergiffenis voor één is stimulans voor velen.

Quod improbis tribuitur eripitur probis.
Wat kwaden krijgen wordt door goeden opgehoest.

Qui sibimet uiuit aliis est emortuus.
Wie leeft voor zichzelf is dood voor alle anderen.

Quicquid fit cum uirtute fit cum gloria.
Al wat met deugd gebeurt is roemrijk van zichzelf.

Qui exspectat ut rogetur officium leuat.
Wie wacht tot hij gevraagd wordt houdt zijn debet klein.

Qui timet amicum uim non nouit nominis.
Wie bang is voor een vriend weet niet wat vriendschap is.

Qui pote celare uitium uitium non fugit.
Verdoezelen van fouten ruimt ze nog niet op.

Qui omnes insidias timet in nullas incidit.
Wie alom vallen vreest loopt zeker nergens in.

Quam malus est culpam qui suam alterius facit.
Een slecht man schuift zijn schuld bij voorkeur op een ander.

Qui docte seruit partem dominatus tenet.
Een dienaar die zijn vak verstaat is deels de baas.

Qui se ipse laudat cito derisorem inuenit.
Wie eigen lof bezingt wordt weldra weggehoond.

Quam miserum est, bene quod feceris factum queri.
't Is treurig als je klachten krijgt na goed gedrag.

Quam est felix uita quae sine odiis transiit.
Een leven zonder haat en nijd is waar geluk.

Quicquid futurum est summum ab imo nascitur.
Wat ooit de top zal zijn is onderop begonnen.

Quam miserum est ubi consilium casu uincitur.
't Is treurig als beleid het aflegt tegen toeval.

Quicquid Fortuna exornat cito contemnitur.
Op gunsten van Fortuna wordt snel neergezien.

Quicquid plus quam necesse est possideas premit.
Bezit dat meer is dan het minimum wordt last.

Qui pote nocere timetur cum etiam non nocet.
Wie kwaad kan doen is steeds gevreesd, al doet hij niets.

Quem bono tenere non potueris contineas malo.
Controle goedschiks is het best. En anders kwaadschiks.

Quod senior loquitur omnes consilium putant.
Het woord van oude heren geldt als wijze raad.

Quam miserum est ubi te captant qui defenderent.
't Is erg wanneer beschermers jóu te grazen nemen.

Quod quisque amat laudando commendat sibi.
Je houdt van iets. Je prijst het. Zo geloof je het zelf.

Quem diligas, etiam queri de ipso malum est.
Bij echte liefde zijn zelfs lichte klachten fout.

Qui uenit ut noceat semper meditatus uenit.
Wie kwaad komt doen treedt op met voorbedachten rade.

Quis miserum sciret, uerba nisi haberet dolor?
Wie wist van jouw ellende als je smart niet sprak?

Quam miserum est cum se renouat consumptum malum.
O wat een sof: iets kwaads houdt op en start opnieuw.

Quanto serius peccatur, tanto incipitur turpius.
Hoe ouder je de fout ingaat, hoe groter schande.

Quam miser est qui excusare sibi se non potest.
't Is treurig als men eigen daden af moet keuren.

Quo caueas cum animus aliud, uerba aliud petunt?
Wat moet je doen als hart en mond iets anders zeggen?

Qui inuitus seruit fit miser, seruit tamen.
Onwillig dienen geeft frustraties - en moet tóch.

Quod est timendum decipit si neglegas.
Wie echt gevaar negeert komt snel bedrogen uit.

Quid tibi pecunia opus est, si ea uti non potes?
Wat heb je aan geld wanneer je 't niet gebruiken kunt?

Quod fugere credas saepe solet occurrere.
'Daar ben ik mooi vanaf!' Het komt geheid terug...

Quamuis acerbus, qui monet nulli nocet.
Hoe scherp kritiek ook is, ze brengt nooit schade toe.

Qui studet multis amicis multos inimicos ferat.
Wie vele vrienden maakt ontmoet ook tegenstand.

Qui se ipse accusat accusari non potest.
Bekritiseer jezelf, dan krijg je geen kritiek.

Qui dormientem necat absentem ulciscitur.
Wie slapers doodt voltrekt de straffen 'bij verstek'.

Quod est uenturum sapiens ut praesens cauet.
De wijze mijdt wat komen gaat reeds hier en nu.

Quem diligis, ni recte moneas, oderis.
Je slikt kritiek 'uit liefde' in? Dat wijst op haat!

Quod uult habet qui uelle quod satis est potest.
Wil je 't minimum, dan heb je wat je wilt.

R

Ratione, non ui uincenda adulescentia est.
De jeugd beteugelt men met rede, niet met dwang.

Rei nulli prodest mora nisi iracundiae.
Uitstel is alleen maar effectief bij woede.

Reus innocens fortunam, non testem timet.
Wie niets misdeed vreest geen getuigen maar het Lot.

Rarum esse oportet, quod diu carum uelis.
Een lange voorkeur? Daarvoor moet het zeldzaam zijn.

Rapere est accipere quod non possis reddere.
Iets onvervangbaars pakken is zoveel als roof.

Regnat, non regitur, qui nil nisi quod uult facit.
Steeds je zin doen is des konings, niet des knechts.

Riualitatem non amat uictoria.
Een winnaar ziet zijn winst bij voorkeur niet betwist.

Ruborem amico excutere amicum est perdere.
Een vriend te schande maken is een vriend verliezen.

Rex esse nolim ut esse crudelis uelim.
Koning zijn? Nee, liever niet: dan word ik wreed.

Res quanto est maior, tanto est inuidiosior.
Hoe groter zaak, hoe meer zij afgunst wekken zal.

Roganti melius quam imperanti pareas.
Doe liever dingen op verzoek dan op bevel.

Respicere nil consueuit iracundia.
Bij woede heeft men geen respect voor wat dan ook.

Rapere est, non petere, quicquid inuito auferas.
Wie een ander iets ontfutselt vraagt niet maar pleegt roof.

Remedium frustra est contra fulmen quaerere.
Tegen bliksem kan niets helpen: zoek maar niet.

Rogare officium seruitus quodammodo est.
Om gunsten vragen is een soort van slavernij.

Reddit, non perdit, qui quod alienum est refert.
Een schuld inlossen is geen kwestie van verlies.

S

Se posse plus iratus quam possit putat.
In woede denk je meer te kunnen dan je kunt.

Spes est salutis ubi hominem obiurgat pudor.
Als wroeging opkomt is de zaak nog niet verloren.

Suadere primum, dein corripere beniuoli est.
Welwillendheid: eerst goede raad, pas dan kritiek.

Sapiens contra omnes arma fert cum cogitat.
Een denker die op dreef is voert totale oorlog.

Sanctissimum est meminisse cui te debeas.
Gedenk wie jou ooit hielp: dat is de hoogste wet.

Stulti timent fortunam, sapientes ferunt.
De domme vreest het Lot, de wijze wil het dragen.

Sensus, non aetas inuenit sapientiam.
Wijsheid komt door het verstand, niet 'met de jaren'.

Semper beatam se putat benignitas.
Gulheid ziet zijn rijkdom als iets eindeloos.

Semper quiescens des iniuriae locum.
Wie altijd onbewogen blijft lokt krenking uit.

Solet esse in dubiis pro consilio temeritas.
In nood is onbesuisde actie vaak het best.

Semper consilium tunc deest cum opus est maxime.
Het beste plan ontbreekt vaak als het nodig is.

Sapiens cum petitur, si tacet, grauiter negat.
Zwijgt een wijze op een vraag, dan is het 'nee'.

Semper plus metuit animus ignotum malum.
Een onbekend gevaar bedreigt ons juist het meest.

Secunda in paupertate fortuna est fides.
In armoe trouw ontmoeten is toch weer geluk.

Si nil uelis timere metuas omnia.
Niet te vrezen hebben? Wees beducht voor alles.

Summissum imperium non tenet uires suas.
Een al te zacht gezag verliest vanzelf zijn kracht.

Secundus est a matre nutricis dolor.
Een min kan haast zo droevig als een moeder zijn.

Sibi supplicium ipse dat quem admissi paenitet.
Wie spijt heeft van een daad, die straft daarmee zichzelf.

Suum sequitur lumen semper innocentia.
Onschuld baadt zich in haar eigen, volle licht.

Stultum est ulcisci uelle alium poena sua.
Wraak tot eigen nadeel: dommer kan het niet.

Sibi primo auxilium eripere est leges tollere.
Wie wetten opheft zet de bijl in eigen been.

Suis qui nescit parcere, inimicis fauet.
Vrienden niet ontzien is helpen van de vijand.

Sine dolore est uulnus quod ferendum est cum uictoria.
Je bent gewond maar hebt gewonnen: dus geen pijn.

Semper metuendo sapiens euitat malum.
Wees wijs, vrees alles. Zo voorkom je ongeluk.

Stultum est queri de aduersis ubi culpa est tua.
Eigen schuld? Dan geen gezeur van 'tegenslag'.

Solet hora quod multi anni abstulerunt reddere.
Wat jaren weg was komt soms plotseling terug.

Spina etiam grata est ex qua spectatur rosa.
Ook doornen zijn ons lief. Ze wijzen al op rozen.

Stultum est uicinum uelle ulcisci incendio.
Wie brand sticht bij de buren is niet bijster slim.

Stultum facit Fortuna quem uult perdere.
Een wisse ondergang begint met dom gedrag.

Spes inopem, res auarum, mors miserum leuat.
De ware troost is hoop, of geld, of soms de dood.

Se damnat iudex innocentem qui opprimit.
Een onrechtvaardig rechter vonnist ook zichzelf.

Sibi ipsa improbitas cogit fieri iniuriam.
Grote slechtheid schaadt tenslotte ook zichzelf.

Satis est beatus qui potest cum uult mori.
Gelukkig hij die sterven mag wanneer hij wil.

Solet sequi laus cum uiam fecit labor.
Roem komt vaak pas als de weg door werk gebaand is.

Socius fit culpae qui nocentem subleuat.
Je deelt in schuld zodra je boeven ondersteunt.

Suspicio sibi ipsa riuales parit.
Argwaan roept gewoonlijk ook weer argwaan op.

Semper metuendum quicquid irasci potest.
Wat kwaad kan raken moet je altijd blijven vrezen.

Seditio ciuium hostium est occasio.
Burgertwist speelt juist de vijand in de kaart.

Salutis causa bene fit homini iniuria.
Een ander schaden voor je lijfsbehoud is goed.

Stultitia est insectari quem di diligunt.
Het is niet slim een zondagskind te lijf te gaan.

Sat magna usura est pro beneficio memoria.
Voldoende rente voor een gunst: herinnering.

Sero in periclis est consilium quaerere.
Het is te laat om in gevaar om raad te vragen.

Sua seruat qui salua esse uult communia.
Wees zuinig met publiek bezit. 't Is ook jouw zaak.

Satis est superare inimicum, nimium est perdere.
Je vijand moet verslagen, niet vernietigd worden.

45 Suspiciosus omnium damnat fidem.
Voor achterdocht is zelfs rechtschapenheid verdacht.

Suspicio probatis tacita iniuria est.
Argwaan is verholen smaad voor goede mensen.

Superari a superiore pars est gloriae.
Verslagen worden door wie beter is brengt eer.

Supplicem hominem opprimere uirtus non est sed
crudelitas.
Een smekeling vermoorden is niet flink maar wreed.

Sat est disertus pro quo loquitur ueritas.
Genoeg welsprekend ben je als de Waarheid spreekt.

T

Thesaurum in sepulcro ponit qui senem heredem facit.
Een grijze erfgenaam? Je draagt je schat ten grave!

Taciturnitas stulto homini pro sapientia est.
Zwijgen is de hoogste wijsheid voor een dwaas.

Tam deest auaro quod habet quam quod non habet.
De vrek bezit niet wat hij heeft, noch wat hij mist.

Tarde sed grauiter uir sapiens irascitur.
Een wijze wordt maar langzaam kwaad, maar dan ook goed.

5 Tuti sunt omnes, unus ubi defenditur.
Als één man wordt beschermd voelt iedereen zich veilig.

Temptando cuncta caeci quoque tuto ambulant.
Door alles af te tasten zijn zelfs blinden veilig.

Tam de se iudex iudicat quam de reo.
Een rechter vonnist automatisch ook zichzelf.

V

Vbi fata peccant, hominum consilia excidunt.
Het Lot slaat toe? Dan weet de mens zich vaak geen raad.

Voluptas e difficili data dulcissima est.
Genot dat zwaar bevochten is bevalt het best.

Vbi omnis uita metus est, mors est optima.
Als heel het leven angst is, is de dood het best.

Vnus dies poenam affert quam multi irrogant.
De straf waar iedereen op hoopt, die komt een keer.

Vbi peccat aetas maior, male discit minor.
Wat oud misdoet, dat is aan jong verkeerd geleerd.

Vbi nil timetur, quod timeatur nascitur.
Waar niets te vrezen valt ontstaat weer nieuwe angst.

Vbi cum tuis sis, patriam non desideres.
In aangenaam gezelschap komt geen heimwee op.

Verum est quod pro salute fit mendacium.
Terwille van de goede zaak zijn leugens waarheid.

Vbicumque pudor est, semper ibi sancta est fides.
Waar eergevoel bestaat geldt ook het erewoord.

Vbi innocens formidat, damnat iudicem.
Wanneer de onschuld bang is zit de rechter fout.

Voluntas impudicum, non corpus facit.
Onkuisheid is geen zaak van lichaam maar van wil.

Virtuti melius quam fortunae creditur.
Vertrouw maar liever op je kracht dan op het lot.

Verbum omne refert in quam partem intellegas.
Voor elk woord geldt: het is maar hoe je het bekijkt.

Virum bonum natura, non ordo facit.
Een kerel ben je van nature, niet door stand.

Vbi coepit pauper diuitem imitari perit.
Een arme die voor rijke speelt komt aan zijn eind.

Veterem ferendo iniuriam inuites nouam.
Wie onrecht ongewroken laat, die vraagt om meer.

Virtutis spolia cum uidet gaudet labor.
Wordt deugd beloond, dan heb je van je werk plezier.

Virtutis uultus partem habet uictoriae.
Een dapper gezicht bepaalt de zege voor een deel.

Virtute quod non possis blanditia auferas.
Waar dapperheid niet werkt komt vleierij van pas.

Vtrumque casum aspicere debet qui imperat.
Degene die beslist moet 'voor' en 'tegen' zien.

Voluptas tacita metus est magis quam gaudium.
Een heimelijk genoegen brengt meer last dan lust.

Viri boni est nescire facere iniuriam.
Ware deugd: niet weten hóe je kwaad kunt doen.

Vultu an natura sapiens sis, multum interest.
Wie een wijs gezicht trekt hoeft niet waarlijk wijs te zijn.

Virtuti amorem nemo honeste denegat.
Geen mens heeft met fatsoen een afkeer van de deugd.

Vbi libertas cecidit audet libere nemo loqui.
Zodra de vrijheid weg is praat geen mens vrijuit.

Vita otiosa regnum est sed curae minus.
Vakantie-leven: koning zijn, maar zonder zorg.

Vbi omnes peccant pars querelae tollitur.
Waar iedereen de fout ingaat verstomt kritiek.

Vt plures corrigantur, rite unus perit.
De dood van één als voorbeeld voor de rest is juist.

Virtutis omnis impedimentum est timor.
Voor elke deugd is angst de grootste hinderpaal.

Vbi iudicat qui accusat, uis, non lex ualet.
Waar rechtspreekt wie ook aanklaagt, heerst geweld,
geen wet.

Vbi emas aliena uendes aliquando tua.
Je koopt iets nieuws? Dan moet iets ouds de verkoop in.

Vbi peccatum cito corrigitur, fama solet ignoscere.
Een fout die men de kop indrukt wordt gauw vergeven.

Vbi innocens damnatur, pars patriae exsulat.
Onschuld wordt veroordeeld: deel van 't land verbannen.

Vincere est honestum, opprimere acerbum, pulchrum ignoscere.
Winnen is goed, verdelgen naar, vergeven mooi.

35 Velox consilium sequitur patientia.
Op al te snel beraad volgt weldra grote spijt.